

15 TEMMUZ 2016 DARBE GİRİŞİMİNİN 9. YIL DÖNÜMÜNDE TÜRKİYE’NİN FETÖ İLE MÜCADELESİNE DAİR BİR ANALİZ

An Analysis of Türkiye’s Fight Against FETO on The 9th Anniversary of the July 15, 2016 Coup Attempt

TÜRKİYE ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Makale Geliş Tarihi: 02.12.2024

Makale Kabul Tarihi: 24.05.2025

Araştırma Makalesi

Künye: Yalçın, A. K. (2025). 15 Temmuz 2016 darbe girişiminin 9. yıl dönümünde Türkiye’nin FETÖ ile mücadelesine dair bir analiz. *TÜRKAD*, 2 (3), s. 1-22.

Abdullah Kutalmış YALÇIN*

* Doç. Dr., Düzce Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Uluslararası Ticaret ve Finansman Bölümü, Düzce/Türkiye.
kutalmisyalcin@duzce.edu.tr,
ORCID: 0000-0003-3176-6749

Content of this journal is licensed under
a Creative Commons Attribution-
Noncommercial 4.0 International License.

Özet

Türkiye Cumhuriyeti, 15 Temmuz 2016 Cuma günü 22.00 sularında daha önce Türk siyasi tarihinde örneği görülmemiş hunharca bir darbe girişimine maruz kalmıştır. Ne yazık ki uzun yıllar boyunca başta Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK), yargı ve emniyet bürokrasisi olmak üzere devletin temel kurumları içinde nüvelenen Fethullahçı Terör Örgütü (FETÖ) yapılanması, darbe girişiminde bulunmuştur. Elebaşı Fethullah Gülen tarafından yönlendirilen bir grup asker, seçimle iş başına gelmiş olan meşrû hükûmeti devirmeye çalışmıştır. Başarısız olan darbe girişiminde TSK, FETÖ yapılanmasının vurucu bir kanadı olarak kullanılmaya çalışılmıştır. 15 Temmuz 2016, saat 22.00’da savaş uçakları sivil vatandaşları ve Türkiye Büyük Millet Meclisini (TBMM) bombalamış, Boğaziçi Köprüsü başta olmak üzere ana arterleri işgal etmiş ve Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan suikast girişimine maruz kalmıştır. 15 Temmuz 2016 tarihli darbe girişimi darbecilerin taktiksel hataları, vatandaşın direnç göstermesi, sivil siyasetin kararlı duruşu ve medya organlarının desteğiyle bertaraf edilmiştir. Neticede 179 sivil, 62 polis ve 5 asker olmak üzere 246 vatandaşımız hayatını kaybetmiş ve binlerce vatandaşımız yaralanmıştır. Çalışmamız bu denli büyük bir toplumsal olayın akademik olarak analiz edilmesi ve darbe girişiminin 9. yıl dönümü için hazırlanmıştır. Çalışmada ilkin terör örgütü elebaşı Fethullah Gülen’in beslendiği kaynaklara ardından FETÖ’nün yapısına, nüve kazanmasına, onun takipçisi durumunda olan militan kitlesini artırmasına ve 15 Temmuz 2016 darbe girişimine zemin hazırlayan sürece odaklanılmıştır. Son olarak darbe girişimi günü yaşananlar ve sürecin kontrol altına alınmasına değinilmiştir. Böylece akademik literatürde yer edinmiş toplumsal bir olayın daha iyi irdelenmesine katkı sağlanmış olacaktır.

Anahtar sözcükler: FETÖ, Paralel Devlet Yapılanması, Kast Sistemi, Himmet, Demokrasi Nöbetleri.

Abstract

The Republic of Türkiye was subjected to a brutal coup attempt, unprecedented in Turkish political history, on Friday, July 15, 2016, at around 22.00. Unfortunately, the Fethullahist Terrorist Organization (FETO), which has for many years nucleated within the main institutions of the state, particularly the Turkish Armed Forces (TAF), the judiciary and the security bureaucracy, attempted a coup. A group of soldiers, led by the ringleader Fethullah Gülen, attempted to overthrow the legitimate elected government. The TAF was tried to be used as a striking wing of the FETO organization in the failed coup attempt. On July 15, 2016, at 22.00, fighter jets bombed civilian citizens and the Grand National Assembly of Türkiye (TBMM), major routes, especially the Bosphorus Bridge, were occupied, and President Recep Tayyip Erdoğan was subjected to an assassination attempt. The coup attempt of July 15, 2016, was eliminated thanks to the tactical mistakes of the coup plotters, the resistance of the citizens, the determined stance of civil politics and the support of media organs. As a result, 246 Turkish citizens, including 179 civilians, 62 police officers, and 5 soldiers, lost their lives, and thousands of the citizens were injured. This study was prepared for the 9th anniversary of the coup attempt and to academically analyze such a major social event. The study initially focused on the sources of the terrorist organization’s ringleader Fethullah Gülen, then on FETO’s structure, its formation, the process that paved the way for the militant mass of followers, and the coup attempt of July 15, 2016. Finally, the events on the day of the coup attempt and the control of the process were mentioned. Thus, it will contribute to a better examination of a social event that has gained a place in the academic literature.

Keywords: FETO, Parallel State Structure, Caste System, Benevolence, Democracy Watches.

Giriş

İnsanlık tarihi demokratik düzen açısından ciddi sorunların yaşanmasına sebebiyet veren darbeler ve darbe girişimlerinden oluşmaktadır. Türkiye’de ise 27 Mayıs 1960 ve 12 Eylül 1980 tarihinde olmak üzere bazı darbeler yaşanmıştır. Akabinde askerî vesayet tarafından ülke yönetimine el koyulmuş, siyasetçiler tutuklanmış, siyasi yasaklar getirilmiş ve siyasi partiler kapatılarak demokratik süreç kesintiye uğramıştır. 12 Mart 1971 Muhtırası ve 28 Şubat 1997 Muhtırası ise hükûmetlerin düşmesine neden olmuştur. 27 Nisan 2007 Muhtırası ise hükûmetin kararlı tutumu sayesinde bertaraf edilmiştir. Gerek Türkiye’de gerekse dünyanın farklı bölgelerinde yaşanan darbeler ve muhtıralar toplumların sosyal, siyasal, kültürel ve ekonomik hayatını olumsuz etkilemek suretiyle demokrasi ve insan haklarına da çok büyük zararlar vermiştir (Yavuzer, 2021).

Darbe ve darbe girişimlerinin birbirinden farklı temel dinamikler taşıması ise genel kabul gören bir durumdur. Bu manada 15 Temmuz 2016 başarısız darbe girişimi, daha önce yaşanan deneyimlerden ciddi bir sapma olarak devletin kurumları ve Türk Silahlı

Kuvvetleri (TSK) içine sızan Fetullahçı Terör Örgütü'nün (FETÖ) bir girişimi olarak Türk toplumunun karşısına çıkmıştır. 27 Mayıs 1960, 12 Mart 1971, 12 Eylül 1980 darbeleri ve 28 Şubat 1997'de ise ordunun toplum üstü ve seküler rolü başlıca refleks olarak öne sürülerek TSK içerisindeki bazı gruplar rejimi korumak için harekete geçmiştir. 15 Temmuz 2016'da ise TSK'nin darbe karşıtı kararlı tutumu darbe girişiminin askerî hiyerarşi içerisinde olmadığını göstermiştir. Bu nedenle 15 Temmuz 2016 darbe girişiminin Türk siyasi tarihinde daha önce herhangi bir örneği görülmemiştir (Arı ve Çoban Öztürk, 2018).

15-16 Temmuz 2016'da 1980'lerden itibaren ordu, yargı ve emniyet başta olmak üzere devletin temel kurumları bünyesinde yapılanan ve elebaşı Fethullah Gülen tarafından yönlendirilen sözde “dinî” bir toplumsal yapılanmanın müntesipleri olan bir grup asker, meşru hükûmeti devirmeye çalışmıştır. Bu süreçte Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) savaş uçakları tarafından bombalanmış, Cumhurbaşkanı'na yönelik suikast girişiminde bulunulmuş, Boğaziçi Köprüsü başta olmak üzere kamusal alanlar ve şehirlerin ana arterleri işgal edilmiştir. 179 sivil, 62 polis ve 5 asker olmak üzere 246 kişi öldürülmüş ve binlerce vatandaş yaralanmıştır. Türkiye, 15 Temmuz 2016 darbe girişimini, vatandaşların sokağa inmesi, darbecilerin zamanlama hataları, medyanın sivil iktidara olan desteği, polis ve bir kısım askerî darbecilere karşı net tavır alması ve sivil siyasetin kararlı duruşu sayesinde bertaraf etmiştir. Bu girişim sekteye uğratıldıktan sonra hükûmet, ülkenin tamamını kapsayan bir olağanüstü hâl ilan etmiş ve darbe girişiminde bulunan terör örgütünün devletin kurumlarına “sızmış” tüm mensuplarını ve örgüte finansman desteği sağlayan tüm kuruluşları tasfiye etmiştir (Balcı ve Turan, 2017).

15 Temmuz 2016 darbe girişiminin yaşandığı saatlerden itibaren 10 Ağustos 2016 Çarşamba gününe kadar Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın inisiyatifi ve çağrısı doğrultusunda milyonlarca vatandaş meydanlarda özgürlük ve demokrasi nöbeti tutmuştur. Demokrasi nöbetleri her türlü demokrasi karşıtı girişimle mücadele için örnek teşkil etme potansiyeli taşımıştır. Böylece yüzyılın belki de en büyük toplumsal olaylarından biri olan 15 Temmuz 2016 darbe girişimi sosyoloji ve siyaset bilimi literatüründeki yerini almıştır (Çoşkun ve Duran, 2016).

1. Terör Örgütü Elebaşı Fethullah Gülen

Erzurum'un Hasankale (Pasinler) ilçesine bağlı Korucuk köyünde 27 Nisan 1941'de doğan vaiz Fethullah Gülen, 15 Temmuz 2016 darbe girişimi öncesi takipçileri tarafından “Gülen Hareketi” olarak adlandırılan yapılanmanın başı, Türkiye Cumhuriyeti'nin resmî devlet söyleminde ise “Fethullahçı Terör Örgütü” (FETÖ) ve “Paralel Devlet Yapılanması” (PDY) olarak kabul edilen terör örgütünün elebaşısıdır (Törelî ve Döşkaya, 2023). Fethullah Gülen 1959'da Diyanet İşleri Başkanlığında vaiz olarak görev yapmaya başlamıştır. Fethullah Gülen gayriresmî vaazlarına ise 1962 yılında henüz askerlik

vazifesini ifa ederken başlamıştır (Şen, 2017). Fethullah Gülen’e askerlik hizmeti sırasında verilen dinleme ve telsizcilik görevi ise örgüt elebaşının erken dönem hatıratını yansıtmaktadır:

“Dört ay Yüksek Sürat’te kaldım. Bu arada, on parmak daktilo yazma ve bir de manipleyi kuvvetlendirme işleri vardı. İşin doğrusu vuruşum iyi değildi. Fakat alışım iyiydi. Sivilde en iyi olanlar kadar alışım kuvvetliydi de morsa vurmaya elim pek müsait değildi. Tamamen bilekle alakalı bir mesele Falso yapardım. Alışım iyi olduğu için beni orada tutmuş olabilirler. Üç dakikada beş yüz harf yazıyorduk.” (Erdem, 2017).

O dönemde vaazları nedeniyle hakkında dava açılan Fethullah Gülen askerlik vazifesinin ardından memleketi Erzurum’a dönerek Komünizmle Mücadele Derneği şubesi-nin kuruluşunda yer almıştır. Gülen, aynı dönemde Halk Evleri’nin şubesi içinde yeni görevler almıştır ve vaizliğe devam ettiği 1968 yılında Ege bölgesi vaizi olarak ataması yapılmıştır. Bu dönemde Fethullah Gülen’in takipçileri ise cemaat evlerini kurmaya başlamıştır (Şen, 2017). Görüldüğü üzere bir memur olmasına rağmen Fethullah Gülen’in tanınırlığı hayatın olağan akışına aykırı şekilde süratle artmaya başlamıştır. 1971 yılına gelindiğinde ise Fethullah Gülen’in yürüttüğü irticai faaliyetleri nedeniyle 7 ay hapiste kaldığı anlaşılmaktadır (Akgöllü, 2020).

Örgüt elebaşı Fethullah Gülen, ilkökul mezunu olmasına rağmen, yurt dışında özel okulların açılmasından önce onun kamuoyuna mal olmasında 60’lı yıllarda başladığı ve 70’li, 80’li yıllarda devam ettiği vaaz faaliyetleri oldukça etkili olmuştur. Örgüt elebaşı 1990 yılında ise Ankara’nın en merkezî ve büyük ibadethanesi olan Kocatepe Camisi’nin içinde vaaz verecek seviyede güçlü bir potansiyele ve destekçi kitlesine ulaşmıştır. Vaazlarında cemaat önünde ağlamak suretiyle çok farklı bir ruh hâline bürünen örgüt elebaşı Fethullah Gülen, hitabet tarzıyla dinleyiciler üzerinde tesir bırakmayı başarmıştır. Fethullah Gülen’in vaazları esnasında alınan ses kayıtları ve video kayıtları örgütün takipçi sayısını arttırmıştır (Demirci, 2017).

FETÖ elebaşının sohbetlerinde ve yayınlarında en çok dikkat çeken özelliği ise kullandığı üslup ve dilin çok sembolik olmasıdır. Çünkü Fethullah Gülen kalabalık yığın-lara hitap ettiği konuşmalarında günlük yaşantısının aksine kelimeleri farklı anlamlara gelecek şekilde kullanmaktadır. Fethullah Gülen’in konuşmalarında sürekli dinî kavramlar ön plana getirilerek örgüt militanları etkilenmeye çalışılır. O, konuşmalarında ezoterik bir üslup tarzını benimseyerek kendi inandırıcılığını artırmakta ve hazırunu baskı altına almaya çalışmaktadır (Ertem, 2021). FETÖ elebaşı Fethullah Gülen konuşmalarında “ben” yerine sürekli olarak “biz” vurgusunda bulunmuştur. Çünkü örgüt, bireyden sahip olduğu değerleri bir an önce terk edip, örgütün normlarını taşımasını istemektedir. Aynı zamanda, Fethullah Gülen kendisini “kâinat imamı” olarak adlandır-masıyla dinî bir şahsiyet rolü üstlenmek istemiştir. Elebaşı Fethullah Gülen kendisine atfettiği bu pozisyonundan hareketle örgüt üyelerine hiçbir zaman isteklerini doğrudan söylememiş, dolaylı bir iletişim kanalı kurmayı tercih etmiştir. Onun kullandığı iletişim

teknîği insanlar üzerinde mistik bir etki oluşmasına sebep olmuştur. Bu mistik konumu ve referans aldığı ezoterik kavramlar sayesinde kendisini Mehdi ilan etmiştir (Polis Akademisi Başkanlığı, 2017).

Bu yöntemlerle özellikle İzmir’in Bornova ilçesinde vaazları ile tanınırlığını arttırmış olan Fethullah Gülen 1977 yılında Türkiye genelinde gezilere çıkmak suretiyle birtakım toplantılar tertip etmiştir. O, vaazlarına katılan kişilerden elde ettiği finansman desteği sayesinde Işık Evleri adını verdiği on iki ayrı öğrenci evi açmış ve yurt kurmuştur. Orta ve alt gelir grubunda yer alan ailelerin muhtaç çocuklarını Nur Kamplarına kanalize etmiştir. 1972 yılından itibaren ise himmet adı altında bağış toplamaya başlamıştır. Fethullah Gülen’in bu noktadaki asıl amacının tanınmak ve yeni örgüt üyeleri kazanmak olduğu aşikârdır. 1979 yılında çıkardığı Sızıntı isimli dergi ise Fethullah Gülen açısından yeni dergi aboneleri ve örgüte fon sağlayacak yeni iş insanları anlamına gelmiştir. 12 Eylül 1980 darbesinden sonra hakkında yakalama kararı çıkarılan Fethullah Gülen, 1986 yılında şahsına isnat edilen suçların tümünden beraat etmiştir (Akgöllü, 2020).

Fethullah Gülen ve onun yöneticisi olduğu terör yapılanması zamanla “Gönüllüler Hareketi” ve “Hizmet Hareketi” olarak adlandırılmaya başlamıştır. Örgüt içinde sorgusuz ve sualsiz itaat edilen bir şahıs olmayı başaran Fethullah Gülen, örgütün müntesiplerine mesihanik bir din öğretisi içinde anlatılmıştır. Fethullah Gülen örgüt içinde hoca efendi, kâinat imamı, mehdi ve muhterem olarak adlandırılmıştır. İddianamelere yansayan tanık beyanları ise bu durumu destekler niteliktedir (Dönmez, 2019).

Örgüt elebaşı Fethullah Gülen kendi yapılanmasını uzun bir süre Nurcu ekol içerisinde bir kol şeklinde teşkilatlandırmaya çalışmıştır. 1960’lı yıllardan itibaren Okuyucu grup içerisinde yer alan Fethullah Gülen 1970’li yıllar boyunca kendi grubunu kurmaya çalışmıştır. Bu dönemde örgüt elebaşı Fethullah Gülen, Said Nursi’nin eserlerini okutmuştur. Bu sayede, Said-i Nursi’nin takipçileri arasında belirli bir meşruiyet sağlayarak yapılanması için taban kazanmıştır. FETÖ elebaşının 1990’lı yıllar boyunca ağırlıklı olarak dini referansları Said-i Nursi ve Risaleler olmuştur. Fethullah Gülen 2000’lerin başından itibaren bu yapıdan kendisini ve örgütünü tamamen ayırmıştır (Polis Akademisi Başkanlığı, 2017).

2. FETÖ’nün Yapısı, Nüve Kazanması ve 15 Temmuz 2016 Darbe Girişimine Giden Süreç

15 Temmuz 2016 darbe girişimi sürecini analiz edebilmek için öncelikle FETÖ’nün devlet içerisindeki yapılanmasına değinilmesi gerekmektedir. Elebaşılığını Fethullah Gülen’in üstlendiği yapılanma 2013 yılı sonlarına kadar “Cemaat”, “Gülen Cemaati”, “Fethullah Gülen Cemaati”, “Hizmet Hareketi”, “Gönüllüler Hareketi” olarak anılmıştır. 2013 yılında meşru hükûmete karşı düzenlenen 17-25 Aralık operasyonu sonrasında ise bu yapılanma, PDY ve FETÖ şeklinde tanımlanmıştır (Beşikçi, 2021).

15 Temmuz 2016 darbe girişimi doğal olarak yıllar boyunca devam ettirilen hem sistematik hem de illegal bir yapılanmanın sonucudur. Nitekim FETÖ, 15 Temmuz 2016

öncesi TSK’ya yönelik saldırılarını yoğunlaştırmış, kumpas davalarını bir araç olarak kullanmış ve asimetrik saldırılarını başlatmıştır. FETÖ’nün saldırıları neticesinde farklı rütbelere birçok askerî personelin meslek hayatı sona ermiş ve askerî personelin bir kısmı hapse atılmıştır. FETÖ, askerî personelin ordudan tasfiye edilmesini sağlamıştır. Böylece terör örgütü ordu bünyesinde kendisine alan açmıştır (Şanver, 2018).

Dönemin tanıklarından ve aynı zamanda darbe girişimi gecesini Genelkurmay Başkanlığı önünde karnından vurularak gazi olan Psikiyatri Doktoru Prof. Dr. Ali Bozkurt, 15 Temmuz gecesini kalkışmaya seyirci kalmak istemediği için darbecilere direniş göstermiştir. Bozkurt, 1983 yılında Kuleli Askerî Lisesinden birincilikle mezun olmuş, 1983-1989 yılları arasında Gülhane Askerî Tıp Akademisinde (GATA) okumuştur. Bozkurt daha lise yıllarında kara listeye alındığını ifade etmiş ve mesleki hayatı devam ederken kendisine ihbar mektupları ulaştığı, şahsına kadro verilmeyerek asılsız iddialarla şahsının FETÖ yapılanması tarafından sindirilmeye çalışıldığını nakletmiştir. Bozkurt’un ifadeleri FETÖ’nün TSK içerisindeki yapılanma faaliyetlerini gözler önüne seren örneklerden sadece biridir (Görgülü, 2016).

FETÖ yapılanması yedi ayrı tabakadan oluşan hiyerarşik ve katı bir kast sistemini temel almaktadır. Kastlar arasında geçiş mümkün olmakla birlikte dördüncü tabakadan sonra bu geçiş örgüt elebaşı Fethullah Gülen’in onayına sunulmaktadır. Hiyerarşinin birinci katını, örgüte romantik bir bağ ile maddi destek veren halk tabakası oluşturmaktadır. İkinci kat, FETÖ yapılanmasının okul, dersane vb. kurumlarında çalışanlardan oluşmaktadır. Üçüncü kat, ideolojik örgütlenme tabakası niteliğine haiz olan, örgütün gayriresmî çalışmalarında görev alan kişilerden oluşmaktadır. Bu tabaka örgütün ideolojisini ileri derecede benimsemiş olan ve çevresine de örgüt fikirlerini aşılayan tabakadır. Kaymakam, vali, müfettiş, general ve şehir sorumluları bu tabaka içinde yer almaktadır. Bu yöneticiler, imam ve abi konumundadır. Dördüncü kat, teftiş-kontrol tabakası olup, örgütün tamamını denetler. Bu tabakaya sadece örgüte bağlılık ve itaatte önemli bir merhaleye ulaşmış kişiler yükselir. Bu kişiler örgüte çocuk yaşta kazandırılanların arasından seçilir. Beşinci kat ise organizasyon tabakasıdır. Gizliliğin hat safhada olduğu bu tabakadakiler birbirlerini çok az tanır ve bizzat Fethullah Gülen tarafından atanırlar. Bu tabaka devlet kadrolarındaki yapılanmayı organize edip yürütür. Bu tabakaya örgüt içinden evlilik yapanlar yükselmektedir. Altıncı kat ise Fethullah Gülen ile daha alta yer alan tabakaların irtibatını sağlayan, görev değişikliklerini Fethullah Gülen’in onayına sunan ve diğer bazı tabakalarda olduğu gibi Fethullah Gülen tarafından atanan kişilerden oluşmaktadır. Yedinci kat ise doğrudan Fethullah Gülen tarafından atanan ve on yedi kişiden oluşan kurmay tabakadır (Dönmez, 2019).

Görüldüğü üzere FETÖ, fiziksel yapılanmasını dinî bir cemaat görünümü olarak lanse etmesine rağmen bunun çok daha ötesinde farklı bir misyona sahip olmuştur. Diyanet İşleri Başkanlığının şûra kararlarında FETÖ’nün din istismarı 6 ana başlık altında analiz edilmektedir:

- “1- Konjonktürel şartlara göre din anlayışı ve dili oluşturma,
- 2- Ahlakilik yerine pragmatist bir yaklaşım tarzının esas alınması,
- 3- Kendi din anlayışını ve uygulamalarını meşrulaştırmak için uygun bir fıkıh oluşturma,
- 4- Oluşturulan sahabe imajı ve mensupları sahabe ile özdeşleştirme stratejisi,
- 5- Bir istismar noktası olarak beddua etme,
- 6- Fetvaları kendi amaçları doğrultusunda biçimlendirerek vermek” (Bağlı, 2019)

Örgüte yeni katılan gençlere yönelik olarak ise önce Fethullah Gülen’in videolarının içinde yer aldığı kasetler aracılığıyla telkinler yapılmakta ardından beyin yıkama süreci başlamaktadır. Ardından örgütün yeni üyeleri için hazırlanan bir yemin metni Kur’an’a el basılarak okutulmaktadır. Yemin metni şöyledir:

“Gücümün yettiği kadar Kur’an’ı hayatımın amacı edineceğime, kardeşlerime karşı sadakat izinde bulunacağıma, halkın ve talebe arkadaşların izzet ve onurlarını izzetim ve onurum kadar yükseltmeye çalışacağıma, kusurlarımın hatırlatılması karşında memnuniyet ihzar edeceğime, dahilden ve hariçten gelen bilumum taarruz ve tenkitleri, ‘nefsime yapılmış’ gibi ‘ret’ edeceğime, bilumum karar listesindeki esaslara riayette bulunacağıma, hizmet adına uhdeme aldığım vazifeleri veya kararlar bana tahmil edilen mükellefiyetleri, ‘itirazsız’ yerine getirmeye çalışacağıma, Kur’an’a bağlılıktan hiçbir surette ayrılmayacağıma, *münferit hareket edip bu kararlara muhalif davrandığım an, ihtiyarım ile bu kadrodan kendimi ıskat edip, ‘herhangi bir talebe gibi’ dershanede vazifeme devam edeceğime*, ‘Vallah-Billah’ kasemleriyle yemin ediyor ve bu yeminin ‘La Yen Kati’ olmasına, ‘Cenab-ı Hakkı istişhatta bulunuyorum.” (Akgöllü, 2020).

FETÖ paralel devlet yapılanması olarak darbe girişimi öncesi ulaştığı siyaset, bürokratik ve güvenlik mekanizmaları içerisindeki saha etkinliğini asker, polis, yargı, bürokrasi ve istihbarat teşkilatına nüfuz ederek sağlamlaştırmıştır. Beşeri sermayesini ise dershaneler, özel eğitim kurumları, öğrenci evleri ve yurtlar aracılığıyla sağlamıştır. Kitlesele gücünü ise basın-yayın alanında onlarca TV kanalı, radyo istasyonu, gazete, dergi, haber ajansı ve kitabevleri aracılığıyla sağlamıştır. FETÖ uluslararası arenada yer edinmesini ise kurduğu vakıf ve dernek, sivil toplum kuruluşları, dinler arası diyalog çalışmaları ve entelektüel ve kültürel faaliyetlerine borçludur. Terör örgütü ekonomik gücüne ise kurduğu banka, finans ve sigorta kuruluşları sayesinde ulaşmıştır. FETÖ, iş dünyası içerisindeki konumuna ise 2005’te kurulan ve 80 ilde 211 iş adamı derneği, yaklaşık 55 bin girişimci ve 140 bin şirketten oluşan Türkiye İş Adamları ve Sanayiciler Konfederasyonu (TUSKON) aracılığıyla ulaşmıştır (Ünay ve Dilek, 2017). Tablo 1. FETÖ’nün finansal kaynaklarını detaylı olarak göstermektedir:

Tablo 1. FETÖ’nün finansal kaynakları

KURUMLAR	YURT İÇİ	YURT DIŞI
İlk, Orta ve Lise (Kolejler)	1.700	2.500
Dershane	1.000	-
Üniversite	15	10
Yurt	449	200
Dernek ve Vakıf	1.225	1.500
Sağlık Kuruluşu	35	15
Şirket	8.000	3.000
Banka	1	-
Haber Ajansı	3	-
TV Kanalı	16	-
Radyo İstasyonu	23	-
Gazete	45	-
Dergi	15	-
Yaymevi	29	-

Kaynak: (Ünay ve Dilek, 2017).

TUSKON’u oluşturan federasyonlardan bazıları ise “Anadolu İşadamları Federasyonu (ANFED), Marmara İş Hayatı Dernekleri Federasyonu (MARİFED), Ege ve Batı Akdeniz Sanayici ve İşadamları Federasyonu (EDİFED), Karadeniz Sanayici ve İşadamları Dernekleri Federasyonu (KASİF), Doğu Anadolu Sanayici ve İşadamları Dernekleri Federasyonu (DASİDEF), Anadolu Sanayici ve İşadamları Dernekleri Federasyonu (ANSİDEF), Güneydoğu Anadolu Sanayici ve İş adamları Dernekleri Federasyonudur (GÜNSİAF)” (Yolcu, 2023).

Darbe girişimi öncesi yaşanan Rahip A. Santoro, Hrant Dink cinayetleri, Deniz Baykal’ın bir kaset skandalının ardından genel başkanlıktan istifa etmesi ve 2011 genel seçimleri öncesi Milliyetçi Hareket Partisine (MHP) yönelik kaset kumpasları FETÖ’nün siyasette, askerî ve sivil bürokraside kadrolaşması amacını taşımıştır (Üzülmez, 2016). Hatırlanacağı üzere FETÖ tarafından MHP’ye yönelik kaset kumpasları da partinin kurumsal kimliğine zarar verme stratejisinin bir sonucu olarak tarihe geçmiştir (Yalçın, 2021). Bu gelişmelere ek olarak 17 Aralık 2013 günü İstanbul Cumhuriyet Başsavcısı Vekili Zekeriya Öz’ün koordine ettiği, Cumhuriyet Savcısı Celal Kara ve Mehmet Yüzgeç’in yürüttüğü soruşturma neticesinde 89 kişi “rüşvet, görevi kötüye kullanma, ihaleye fesat karıştırma ve kaçakçılık” suçlamalarıyla göz altına alınmıştır. Tutuklananlar arasında bakan çocukları, iş adamları, üst düzey banka yöneticileri ve belediye başkanları bulunmaktadır. 25 Aralık’ta ise Savcı Muammer Akkaş tarafından “suç işlemek amacıyla örgüt kurmak ve yönetmek, ihaleye fesat karıştırmak ve rüşvet” suçlamasında bulunduğu 96 kişiye suçlama yönlendirmiş ve 41 kişilik gözaltı listesi hazırlamıştır.

Fotoğraf 1. Sızıntı dergisinin Ekim 2015 ve Mayıs 2016 tarihli kapak görselleri

Bunun üzerine dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından paralel yapı vurgusu yapılarak hükûmetin ve ekonominin PDY tarafından hedef alındığı ifade edilmiştir. Yaşanan gelişmelerin ardından dönemin İçişleri Bakanı, Ekonomi Bakanı, Çevre ve Şehircilik Bakanı ve Avrupa Birliği Bakanı görevinden istifa etmiştir. 17 Aralık'ın ardından emniyet bürokrasisi içinde köklü değişiklikler yapılmıştır. 17 Aralık ve 25 Aralık dosyaları ilgili savcılardan alınmış ve daha sonra meslekten ihraçları talep edilmiştir (Çuhadaroğlu, 2017).

Bu gelişmelerden bir süre sonra FETÖ'nün darbe girişiminde bulunma ihtimalinin yüksek olduğu anlaşılmıştır. Terör örgütü üyelerine üstü örtülü verilmek istenen sembolik mesajlar Sızıntı dergisinin kapak görselleri ve Zaman gazetesinin 2015 yılının son aylarında yayınlanan reklam filmine yansımıştır. Sızıntı'nın bir kültür dergisi olmasına rağmen böyle bir kapak hazırlaması hayatın olağan akışına aykırıdır. Derginin Eylül 2015 kapağında uçaklar, helikopterler ve büyük bir gemi yer almaktadır. Kapakta yer alan dörtlük ise örgüt elebaşı Fethullah Gülen'e hitaben kaleme alınmıştır. Sızıntı'nın Mayıs 2016 tarihli kapak görselinde ise askerî üniformalı bir kişinin kapıyı açarken görüntülenen bir resmi yer almaktadır. Zaman gazetesinin 2015'te yayınlamaya başladığı reklam filminde ise ürkütücü bir siren sesi çıkartarak şehrin semalarında yükselen bir

helikopterin ani bir kesintiyle kaybolması ve ardından beklenmedik bir şekilde gülen bir bebeğin suretinin gösterilmiş olması dikkat çekicidir (Polis Akademisi Başkanlığı, 2017).

FETÖ’nün 2000’li yılların başından itibaren meşru hükümetlere karşı sürdürdüğü operasyonlardan güç kaybederek çıkması ve Ağustos ayında yapılacak Yüksek Askerî Şura öncesi tasfiye edileceğini ön görmesiyle FETÖ yapılanması, hükûmeti devirme ve kendi terör yapılanmasını iktidar yapma saikiyle bir kalkışmada bulunmuştur (Bağlı, 2019).

3. 15 Temmuz 2016 Hunhar Darbe Girişimi ve Darbe Girişiminin Bertaraf Edilmesi

15 Temmuz’da TSK içerisinde konuşlanmış FETÖ iltisakı bulunan bir grup subay tarafından Genel Kurmay Başkanlığı Karargahı’nda başlatılan darbe girişimi, 22 saatte kontrol altına alınmıştır. 15 Temmuz 2016 Cuma günü saat 22.00 sularında başlayan darbe girişimi 16 Temmuz Cumartesi günü saat 20.02’de bertaraf edilmiştir. FETÖ’nün darbe girişimi sırasında Başbakan Binali Yıldırım ilkin NTV, ardından A Haber televizyon kanallarının canlı yayınlarına bağlanarak bir kalkışma girişimi olduğunu ve devletimiz tarafından buna izin verilmeyeceğini ifade etmiştir (Ertürk ve Yıldız, 2023). Bu açıklamaların ardından 16 Temmuz 2016 saat 00.26 sularında Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın bir televizyon kanalının Ankara temsilcisi aracılığıyla yaptığı görüşme adeta bir dönüm noktası olmuştur (Aktaş, 2021). Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan katıldığı canlı yayınında CNN Türk Ankara temsilcisi Hande Fırat’ın telefonu üzerinden facetime aracılığıyla halka şu mesajları vermiştir:

“Bugünkü bu gelişme gerçekten Silahlı Kuvvetlerimizin içerisindeki bir azınlığın ne yazık ki kalkışma hareketidir ve bu malum yapıya ait, paralel yapılanmanın teşvik ettiği, üst akıl olarak onların kullandığı bir harekettir. Ülkemizin birliği, beraberliği, bütünlüğüne yönelik bu harekete karşı inanıyorum ki milletçe vereceğimiz güzel bir cevapla bunlar gerekli olan cezayı alacaklardır. Şu anda bu milletin imkânlarıyla ortaya konmuş olan tankı, topu, uçağını, helikopterini kullanarak milletin üzerine gelmenin bedelini bunlar çok ağır ödeyeceklerdir. Bu konuda gerek Cumhurbaşkanınız olarak gerek Başbakanımız, hükûmetimiz olarak bizler atılması gereken adımlar neyse dik durmak suretiyle bu adımları atacamız. Bunun bedelini asla bizler farklı bir şekilde yorumlayamayız ve meydana da onlara bırakamayız. Yapmış oldukları işgali de çok kısa sürede ortadan kaldıracığımıza inanıyorum. Kararlı bir şekilde bu işin üzerine gideceğimizi özellikle bildirmek istiyorum ve bu konuda kararlılığımızı kimsenin test etmeye de gücü yetmeyecektir. Bu arada milletime de bir çağrı yapıyorum, o da şudur: Milletimizi illerimizin meydanlarına davet ediyorum. Havalimanlarına davet ediyorum ve milletçe meydanlarda, havalimanında toplanalım ve bunların o azınlık grubu, tanklarıyla, toplarıyla

gelsinler ne yapacaklarsa halka orada yapsınlar. Halkın gücünün üstünde bir güç ben tanımadım bugüne kadar” (Özdil, 2018).

Görüldüğü üzere medyanın politika oluşturmadaki tesiri 15 Temmuz darbe girişimi sürecinde basın çalışanları aracılığıyla gündeme gelmiştir. Bu nedenle medyanın sivil toplum üzerindeki kanaat oluşturuıcı etkisi yadsınmamalıdır (Tauscher vd., 2017). Çünkü medya toplumu şekillendiren, toplumun nasıl hareket etmesi gerektiğine yön veren ve toplumun algısını yönlendiren lokomotif bir güçtür. Medya kuruluşları bu yönünden dolayı darbe girişimi esnasında hedef alınan noktaların başında gelmiştir. Türkiye’de yaşanan geçmiş darbeler incelendiğinde özel televizyon kanalları ve radyo kanalları olmadığı için ulusal yayın yapan medya organlarının ele geçirilmesi darbenin başarılı olmasını sağlamıştır. Ancak 15 Temmuz’da Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT) binası işgal edilerek spiker Tijen Karas’a zorla bildiri okutulmuş, CNN Türk ve Hürriyet binaları basılmış, Türksat Uydu Haberleşme Kablo TV ve İşletme A.Ş.’ye (TÜRK-SAT) müdahalede bulunulmuş ve internete erişim kısıtlanmıştır. Medya kuruluşları bu sırada halkla birlikte demokrasiden yana tavır göstermiştir. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın canlı yayına bağlanarak halkı sokağa davet etmesi ve camilerden sela okunması suskunluk sarmalının kırılmasına neden olmuş ve darbe girişiminin başarısızlıkla sonuçlanmasına büyük katkı sağlamıştır (Aktaş, 2021). Minarelerimizden yükselen ışıklar ve sela sesleri ise darbe girişimine direnen tüm vatandaşların moral ve motivasyonunu artırmıştır (İsimiz, 2017a).

Öte yandan darbe teşebbüsünde bulunan FETÖ üyeleri, 03.17 sularında TRT’nin yanı sıra CNN Türk binasını işgal etmiştir. Ancak kanalın tecrübeli Genel Müdürü Erdoğan Aktaş arkadaşlarını sakinleştirmek, stüdyoyu organize etmek, rejiyi organize etmek ve yayında kalmaya devam etmek suretiyle direniş göstermiştir. 03.43’ten itibaren ise asayişin sağlanmasıyla birlikte yayın akışı devam ettirilmiştir (Özdemir ve Taş, 2016).

Anlaşıldığı üzere 15 Temmuz tarihli darbe girişiminin ana omurgasını ordu hiyerarşisi dışından, FETÖ tarafından yönetilen bir grup asker oluşturmuştur. Bu nedenle darbeciler kurumsal bir saikle değil darbe gününe kadar inşa etmiş oldukları sosyolojik temelin üzerinde hareket etmiştir. Örneğin darbe sürecinde ordu imamı olan Adil Öksüz, Ankara Kazan’daki Akıncılar üssünde yakalanmıştır. Ayrıca bu süreçte FETÖ mensubiyeti nedeniyle Emniyet Müdürlüğü ile ilişkileri kesilen polis memurları, TÜBİTAK uzmanları ve yargı mensupları aktif rol oynamıştır. Bu gelişmeler 15 Temmuz 2016 günü ordunun FETÖ’nün vurucu aparatı olarak kullanıldığını gözler önüne sermiştir (Alkan, 2016).

Darbe girişiminin seyrini değiştiren ve kutlu direnişin önemli bir sembolü hâline gelen Ömer Halisdemir ise Özel Kuvvetler Komutanı Zekai Aksakallı’nın emrine uymak suretiyle darbeci Tuğgeneral Semih Terzi’yi öldürerek Özel Kuvvetler Komutanlığı’nın ele geçirilmesini engellemiş ve darbenin seyrini değiştirmiştir (Kazdal, 2017). Ne yazık ki Ömer Halisdemir direniş gösterdiği sırada darbeci askerler tarafından şehit edilmiştir (İnci, 2017).

15 Temmuz gecesi darbe girişimine karşı ilk siyasi çıkışı yapan lider ise MHP Lideri Devlet Bahçeli olmuştur. Devlet Bahçeli saat 22.00’de Başbakan Binali Yıldırım’ı telefonla arayarak kalkışmanın kabul edilemeyeceğini ve MHP’nin Türkiye Cumhuriyeti hükûmetinin ve demokrasinin yanında olduğunu belirtmiştir (Yalçın, 2019). MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli, seçilmiş hükûmete telefonla destek mesajı verdikten sonra yaptığı yazılı açıklamada şunları ifade etmiştir:

“...Türkiye yakın tarihinde defalarca askerî darbe girişim ve tecrübesini yaşamıştır. Türk milleti her seferinde darbelerin yıkım ve acı sonuçlarına muhatap kalmıştır. Şu an ülkemiz kriz ve belirsizlik sarmalının dibindedir. Herkes bilmelidir ki, demokrasiden taviz istikbal ve istiklalden kopuş demektir. Milliyetçi Hareket Partisi her türlü demokrasi dışı arayışa tavırlı ve karşıdır...” (Yalçın, 2019).

Darbe girişiminin ardından Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu’nun yaptığı ilk açıklama ise şöyledir: “Bu ülke darbelerden çok çekmiştir. Aynı sıkıntıların yeniden yaşanmasını istemiyoruz. Cumhuriyet’e ve demokrasimize sahip çıkıyor, inancımızı eksiksiz bir şekilde koruyoruz. Herkes çok iyi bilmeli ki Cumhuriyet Halk Partisi, parlamenter demokrasimizin vazgeçilmezi olan yurttaşlarımızın özgür iradesine bağlıdır.” (İsimsiz, 2017b).

Darbenin henüz başarısız kılındığı 16 Temmuz 2016 tarihinde, örgüt elebaşı Fethullah Gülen’in Amerika Birleşik Devletleri’nde (ABD) gündüz olmasına rağmen darbe girişiminden yaklaşık 10 saat sonra Türkiye saati ile 07.38’de yaptığı açıklama ise şöyledir: “50 yıldır birçok askerî darbeye acı çekmiş biri olarak, böylesi bir girişim ile aramda herhangi bağ kurulması özellikle rencide edicidir. Bu tip suçlamaları kesin bir dille reddediyorum.” (Şen, 2017).

Dikkat edilecek olursa 15 Temmuz darbe girişimi, Türkiye’nin gerek ulusal gerek uluslararası yönden bir güvenlik boşluğu sarmalına temas etmeye başladığı dönemde yapılmıştır. Türkiye, Partiya Karkerên Kurdistanê (PKK) ile terörle mücadeleye devam ederken ve Suriye sınırlarında Irak ve Şam İslam Devleti’ne (İŞİD) karşı yapılan savaşın içinde aktif olarak yer alırken FETÖ, 15 Temmuz darbe girişimini gerçekleştirmiştir (Derman vd., 2024). Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın şu sözleri bu savı desteklemektedir:

“Bir taraftan terörle mücadele ederken, diğer taraftan bütün terör örgütlerinin ortağı durumunda olan Fetullahçı Terör Örgütü’nün darbe girişimini püskürttük. Bunu işte o akşam çağrımıza uyan milletimizle beraber yaptık. Bu millet alnı öpülesi bir millettir. Hani şair diyor ya, ‘Yürüyeceksin, millet yürüyecek arkandan’ diye; elhamdülillah millet arkamızdan yürüdü ve bizi yalnız bırakmadı. Bir anda hepsi meydanlara, havaalanlarına doldu, doluştu. Ama bir farkı vardı. Neydi? Bizim milletimiz tankların altına yattı, F-16’lardan F-4’lerden kaçmadı, helikopterlerin o mermilerine karşı göğsünü siper etti. Şairin ‘Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın’ dediği gibi; benim

milletim göğsünü siper etti ve bu hayâsızca akını püskürttü. Çünkü onun istiklalinin de istikbalinin de sigortası imanıydı, bunu yaptı” (İsimsiz, 2020).

TBMM’de darbe girişimi sonrası Milliyetçi Hareket Partisi (MHP), Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti), Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) ve Halkların Demokratik Partisi (HDP) meclis grupları tarafından ortak bir bildiri yayınlanmıştır (Usta, 2019). 7 Ağustos’ta AK Parti, CHP ve MHP’nin katılımıyla Yenikapı’da Demokrasi ve Şehitler Mitingi düzenlenmiştir. 15 Temmuz, 2429 sayılı Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hakkında Kanun’da 25.10.2016 tarihinde yapılan değişiklikle Demokrasi ve Millî Birlik Günü olarak ilan edilmiştir (Tuncer, 2021). Darbe girişiminin bastırılmasını müteakiben Cumhurbaşkanı tarafından 20 Temmuz 2016 tarihinde Millî Güvenlik Kurulunun da (MGK) görüşü alınarak yurdun tamamında üç ay süre ile olağanüstü hâl (OHAL) ilan edilmiştir. Bu süreci takiben üçer aylık dönemler hâlinde OHAL yedi kez uzatılmış ve bu süreç 18 Temmuz 2018 tarihine kadar devam etmiştir. OHAL’in devam ettiği iki yıl boyunca otuz civarında Kanun Hükümünde Kararname (KHK) çıkarılmış olup, bu KHK’lar ile sivil alanda ve devlet yönetimini ilgilendiren alanlarda önemli düzenlemeler hayata geçmiş, Fetö iltisaklısı kamu görevlileri ihraç edilmiştir. OHAL dönemi içinde KHK’larla yapılan düzenlemeler, Türkiye’nin 2017 referandumu ile yürürlüğe giren Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi’nin altyapısını oluşturmuştur (Arıncı, 2023). Darbe girişiminin başarısız olmasından sonra yaşanan gelişmeler ise şöyledir: 16 Nisan 2017 tarihinde Türkiye, “Anayasa ve yönetim sistemi değişikliği” için yapılan referandumun ardından yapılan 24 Haziran 2018 seçimleri sonrası, yönetim sistemini “Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi” olarak değiştirmiştir (Öztürk, 2024).

Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları 15 Temmuz 2016 tarihli darbe girişimine hiçbir ideolojik, etnik ve mezhepsel bir ayrılık söz konusu olmadan vakur bir duruş sergileyerek tek vücut karşı çıkmıştır. Ardından 15 Temmuz 2016 tarihli darbe girişimi, köklü devlet geleneğimize hem teorik hem de pratik olarak dafa fazla yatırım yapılması hususunu toplumun karşısına çıkarmıştır (Derman vd., 2024). Darbe girişimi kendi vatandaşlarına silah doğrultan, yuttaşı olduğu ülkesine ihanet eden demokrasi üzerine tanklarla yürüyen FETÖ yapılanması açısından tarihe kara bir leke olarak geçmiştir (Koçak, 2017).

Sonuç

15 Temmuz 2016 darbe girişimi tarihe demokrasi mücadelesini kendi zihin dünyasında içselleştiren Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının tek vücut olarak karşı çıktıkları bir işgal hareketi olarak geçmiştir. Tarihte olduğu gibi yaşamayı değil ölümü bir kez daha göze almayı başaran Türk halkının demokrasi mücadelesi sayesinde 15 Temmuz 2016 tarihli kalkışma püskürtülmüştür. 15 Temmuz, Türkiye Cumhuriyeti için önemli derslerin alındığı bir dönüm noktası olmuştur. 15 Temmuz 2016 darbe girişiminin 9. yıl dönümünde ise devletin kurumsal yapısını yeniden dizayn ettiği ve devlet kadrolarının terör örgütüyle iltisakı bulunan kişilerden arındırıldığı görülmektedir. Devlet mekanizması,

15 Temmuz 2016 darbe girişiminin 9. yıl dönümünde, kurumsal yönetim anlayışı temelinde, bu tür kalkışmalara karşı azami derecede güçlendirilmiştir. 15 Temmuz 2016’dan 10 Ağustos 2016 tarihine kadar süren Demokrasi nöbetlerine milyonlarca vatandaşın katılması ise her türlü demokrasi karşıtı girişime karşı verilen örnek olması gereken bir mücadeleyi simgelemiştir. Türkiye’de yaşanan bu köklü değişimler artık yığınları ya da herhangi bir grubu arkasından sürükleyen darbelerin bir daha meşruiyet zemini kazanamayacağının somut bir tezahürü olarak kabul edilmelidir.

Ek 1. 15 Temmuz 2016 tarihli darbe girişimi bildirisi

“Türkiye Cumhuriyeti’nin değerli vatandaşları,

Sistematik bir şekilde sürdürülen anayasa ve kanun ihlalleri; devletin temel nitelikleri ve hayati kurumlarının varlığı açısından önemli bir tehdit hâline gelmiş, Türk Silahlı Kuvvetleri dahil olmak üzere devletin tüm kurumları ideolojik saiklerle dizayn edilmeye başlanmış ve dolayısıyla görevlerini yapamaz hâle getirilmiştir. Gaffet ve dalalet ve hatta hıyanet içerisinde olan cumhurbaşkanı ve hükûmet yetkilileri tarafından; temel hak ve hürriyetler zedelenmiş, kuvvetler ayrılığına dayalı, laik ve demokratik hukuk düzeni fiilen ortadan kaldırılmıştır.

Devletimiz; uluslararası ortamda hak ettiği itibarını yitirmiş ve evrensel temel insan haklarının göz ardı edildiği, korkuya dayalı otokrasi ile yönetilen bir ülke hâline getirilmiştir. Siyasi idarenin aldığı hatalı kararlarla mücadeleden geri durduğu terör tırmanarak birçok masum vatandaşımızın ve teröristle mücadele eden güvenlik görevlilerimizin hayatına mal olmuştur.

Bürokrasi içerisindeki yolsuzluk ve hırsızlık ciddi boyutlara ulaşmış, ülke sathında bununla mücadele edecek hukuk sistemi işlemez hâle getirilmiştir. Bu ahval ve şerait altında, yüce Atatürk’ün önderliğinde milletimizin olağanüstü fedakarlıklarla kurduğu ve bugünlere getirdiği cumhuriyetimizin koruyucusu olan Türk Silahlı Kuvvetleri, “yurtta sulh, cihanda sulh” ilkesinden hareketle;

- vatanın bölünmez bütünlüğünü, milletin ve devletin bekasını devam ettirmek,
- cumhuriyetimizin kazanımlarının karşı karşıya kaldığı tehlikeleri bertaraf etmek,
- hukuk devleti önündeki fiili engelleri ortadan kaldırmak,
- millî güvenlik tehdidi hâline gelmiş olan yolsuzluğu engellemek,
- terörizm ve terörün her türlü ile etkin mücadele yolunu açmak,
- temel evrensel insan haklarını, mezhep ve etnisite ayrımı gözetmeksizin tüm vatandaşlarımız için geçerli kılmak,
- laik, demokratik, sosyal ve hukuk devleti ilkesi üzerine oturan anayasal düzeni yeniden tesis etmek,

- devletimizin ve milletimizin kaybedilen uluslararası itibarını yeniden kazanmak,
- uluslararası ortamda barış, istikrar ve huzurun temini için daha güçlü bir ilişki ve iş birliğini tesis etmek maksadıyla yönetime el koymuştur.

Devletin yönetimi teşkil edilen yurttaki sulh konseyi tarafından deruhte edilecektir.

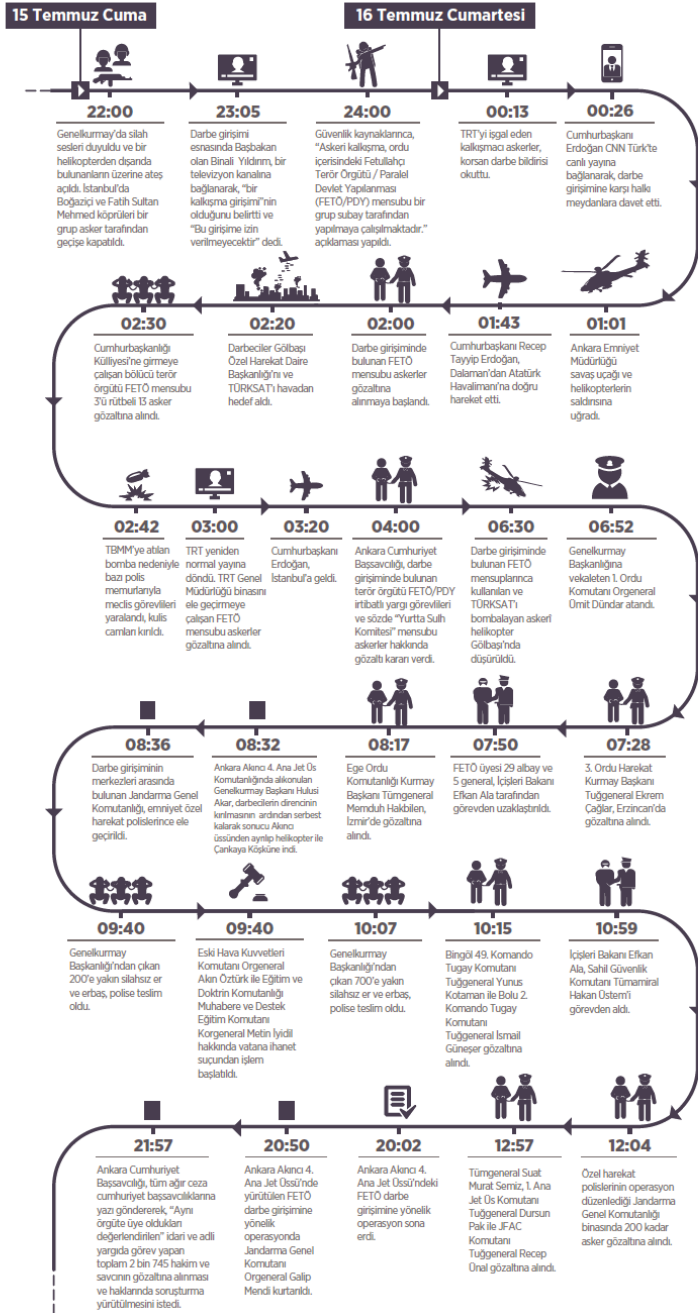
Yurttaki sulh konseyi BM-NATO ve diğer tüm uluslararası kuruluşlarla oluşturulmuş yükümlülükleri yerine getirecek her türlü tedbiri almıştır.

Meşruiyetini kaybetmiş siyasi iktidara görevden el çektirilmiştir. Vatana ihanet içerisinde bulunan tüm kişi ve kuruluşların en kısa zamanda ulusumuz adına hakkaniyet ve adaletle karar vermeye yetkili mahkemeler önünde hesap vermesi temin edilecektir.

Tüm yurttaki sıkıyönetim ilan edilmiştir. İkinci bir duyuruya kadar sokağa çıkma yasağı uygulanacaktır. Vatandaşlarımızın kendi güvenlikleri için bu yasağa hassasiyetle uymaları önem arz etmektedir. Havaalanları, sınır kapıları ve limanlardan yurt dışına çıkışlara yönelik ilave tedbirler getirilmiştir. Devlet düzeninin en kısa zamanda tesis ve idamesi için her türlü tedbir alınmış ve uygulanmaktadır.

Hiçbir vatandaşımızın zarar görmesine müsaade edilmeyecek, kamu düzeninin bozulmasına fırsat verilmeyecektir. Hiçbir ayırım yapılmaksızın tüm vatandaşlarımızın ifade özgürlüğü, mülkiyet hakkı, evrensel temel hak ve hürriyeti yurttaki sulh konseyinin teminatı altındadır. Yurttaki sulh konseyi üniter devlet yapısı içinde dil, din, etnik köken ayırımı yapmaksızın toplumun tüm kesimlerini kapsayacak bir anayasa hazırlanmasını en kısa zamanda sağlayacaktır. Çağdaş, demokratik, sosyal, laik hukuk ilkelerine dayalı anayasal düzen tesis edilene kadar yurttaki sulh konseyi ulusumuz adına her türlü tedbiri alacaktır.” (Aygen, 2018).

Ek 2. 15 Temmuz 2016 tarihli darbe girişimi kronolojisi

Kaynak: (İsimsiz, 2020).

Kaynakça

- Akgöllü, K. (2020). *FETÖ/PDY terör örgütü ile PKK/KCK terör örgütünün karşılaştırılması* (Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi). YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Aktaş, E. (2021). 15 Temmuz'un iletişimi: Medyanın rolü, kriz iletişimi ve halkla ilişkiler açısından bir değerlendirme. içinde M. Yılmaz (Ed.), *"15 Temmuz'un ardından"* (s. 1-11). Pamukkale Üniversitesi Yayınları.
- Alkan, H. (2016). 15 Temmuz'u anlama: parametreler ve sonuçlar. *Bilig Dergisi*, (79), 253-272.
- Arı B. ve Çoban Öztürk, E. (2018). 15 Temmuz darbe teşebbüsünün toplumsal etkileri ve sonuçları üzerine bir değerlendirme. içinde Tufan, Z. K. ve Arı, B. (Ed.), *15 Temmuz ve Türk yükseköğretimi* içinde (s.25-38). Türk Diyanet Vakfı Yayınları.
- Arıncı, Y. (2023). *Türkiye'de demokrasinin konsolidasyonu süreci açısından 15 Temmuz 2016 sonrası ordu-siyaset ilişkisinin değişimi* (Doktora tezi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi). YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Aygen, M. (2018). Türkiye ve darbeler: 15 Temmuz örneği. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 28(2), 231-253.
- Bağlı, S. (2019). *15 Temmuz darbe girişimine karşı gösterilen halk direnişinin sosyo-politik analizi* (Yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi). YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Balcı, A. ve Turan, Y. (2017). Eleştirinin sefaleti: Batı'dan 15 Temmuz darbe girişimini okumak. *Bilig Dergisi*, (83), 53-77.
- Beşikçi, S. (2021). *Yabancı basın gözüyle sosyal medyada türkiye algısı: 15 Temmuz öncesi ve sonrası* (Doktora tezi, Sakarya Üniversitesi). YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Çoşkun, İ. ve Duran, H. (2016). Toplumsal algıda 15 Temmuz darbe girişimi. *Muhafazakar Düşünce Dergisi*, 13(49), 257-269.
- Çuhadaroglu, N. (2017). *15 Temmuz karanlıktan aydınlığa*. Bizim Büro Yayınları.
- Demirci, H.A. (2017). 15 Temmuz siyasi ve sivil depreminin ardından tespit ve gözlemler. içinde M. Çalık (Ed.), *15 Temmuz "İslâmsız müslümanlığın" öteki yüzü* (s.175-202). Cedit Yayınları.
- Derman, S. G., Yücel, A. S. ve Korkmaz, M. (2024). 15 Temmuz darbe girişiminin toplumsal yansımaları: uygulamalı bir araştırma, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, (171), 371-392.
- Dönmez, Z. (2019). *Ulusal basın (Hürriyet-Yeni Şafak) ekseninde 15 Temmuz ve yansımaları* (Yüksek lisans tezi, Erciyes Üniversitesi). YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Erdem, Y.H. (2017). Bir patolojinin katmanları arasında kısa bir yolculuk. içinde M.Çalık (Ed.), *15 Temmuz "İslâmsız müslümanlığın" öteki yüzü* (s.101-132). Cedit Yayınları.
- Ertem, A. V. (2021). Fetullah Gülen'in söylemlerinde 15 Temmuz darbe girişiminin izleri. *IJHE*, 8(17), 208-225.
- Ertürk, D. ve Yıldız, İ. (2023). 15 Temmuz hain darbe girişimi ve toplumsal algı. içinde O. Bilen, vd. (Ed.), *15 Temmuz: Türkiye yüzyılında millî iradenin zaferi* (s. 123-125). Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları.
- Görgülü, E. (2016). *15 Temmuz en uzun gece*. Pusula Yayınları.
- İnci, M. (2017). *15 Temmuz destanı*. Miran Yayınları.
- İsimsiz. (2017a). *15 Temmuz gazilerin dilinden*. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

- İsimsiz. (2017b). *15 Temmuz ihaneti yüzyılın ihaneti-yüzyılın zaferi*. Türkiye Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı Yayınları.
- İsimsiz. (2020). *15 Temmuz darbe girişimi ve milletin zaferi*. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Yayınları.
- Kazdal, İ. (2017). *Ahaliden millet olmaya yükseliş 15 Temmuz gerçek bir cihada davetnâme*. Erguvan Yayınları.
- Koçak, F. G. (2017). *15 Temmuz konuşmaları*. Pâyidar Yayınları.
- Özdemir C. ve Taş, K. (2016). *Bir millet direniyor 15 Temmuz tanıklıkları*. Doğan Egmont Yayınları.
- Özdil, Y. (2018). Türk demokrasisi, FETÖ ve 15 Temmuz süreci. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (15), 43-62.
- Öztürk, E. (2024). *15 Temmuz 2016 sonrası MHP’nin siyasal söylemi ve milliyetçi muhafazakâr söylem* (Doktora tezi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi). YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Polis Akademisi Başkanlığı (2017). Yeni nesil terör: FETÖ’nün analizi, “organize ve mali suç örgütü olarak fetullahçı terör örgütü (FETÖ)” çalıştay raporu. <https://cdn2.pa.edu.tr/Upload/Rapor/Dosya/yeni-nesil-teror-fetoe28099nun-analizi.pdf>
- Şanver, M. (2018). *15 Temmuz kartal yuvasının istilası*. İnkılâp Yayınları.
- Şen, A. (2017). “Türkiye’nin en uzun gecesi” *15 Temmuz ve darbenin ardındaki dış dinamikler*. Yapı-Bozum Yayınları.
- Tauscher, S., vd. (2017). *15 Temmuz darbe girişimi ve batı medyası raporu*. Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı.
- Törel T. ve Döşkaya, F. Ç. (2023). Rand corporation raporlarında Fetullah Gülen. içinde O. Bilen, vd. (Ed.), *15 Temmuz: Türkiye yüzyılında millî iradenin zaferi* (s. 59-77). Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları.
- Tuncer, R. Z. (2021). *Toplumsal belleğin taşıyıcı payandası olarak hafıza mekânları: 15 Temmuz 2016 darbe girişiminin direnme ortamları* (Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi). YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Usta, E. E. (2019). *Medyanın siyaset üzerindeki rolü: 12 Eylül ve 15 Temmuz karşılaştırması* (Yüksek lisans tezi, İstanbul Arel Üniversitesi). YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Ünay S. ve Dilek, Ş. (2017). *15 Temmuz: başarısız bir darbe girişiminin ekonomi politiği*. Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı.
- Üzülmmez, A. (2016). *15 Temmuz bir devrimin eşiğinde*. Profil Yayınları.
- Yalçın, E.S. (2019). *FETÖ ihaneti ve Devlet Bahçeli gerçeği*. Berikan Yayınları.
- Yalçın, E.S. (2021). *Davaya adanmış bir ömür Devlet Bahçeli*. Berikan Yayınları.
- Yavuzer, H. (2021). 5. Yılında 15 Temmuz darbesi. *Milli Kültür Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 47-73.
- Yolcu, F. S. (2023). *Darbelerin siyasi meşruiyetinin sağlanmasında medyanın rolü: 12 Eylül, 28 Şubat ve 15 Temmuz örnekleri* (Doktora tezi, İnönü Üniversitesi). YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Extended Abstract

Turkish political history, like humankind's history, is characterized by coups and coup attempts that interrupted the functioning of the democratic system. Türkiye experienced coups on May 27, 1960 and September 12, 1980, and memorandums on March 12, 1971 and February 28, 1997. The memorandum of April 27, 2007 was eliminated by the legitimate government. However, the coups and memorandums in Türkiye have negatively affected the social, political, cultural, and economic life of the society. Until the July 15, 2016 coup attempt, some low or high-ranking officers were at the forefront as the principal factor in previous coups. Unlike the previous ones, on July 15, a terrorist organization infiltrating the central institutions of the state and the Turkish Armed Forces (TAF) attempted a coup.

This coup attempt, which is unprecedented in the Turkish political history, took place at 22.00 on Friday, July 15, 2016. Unfortunately, FETO, which had infiltrated the main institutions of the state, particularly the Turkish Armed Forces, the judiciary and the security forces, attempted a coup. A group of soldiers, led by the ringleader Fethullah Gülen, attempted to overthrow the legitimate elected government. The ringleader, Fethullah Gülen, was born in Erzurum on April 27, 1941. Fethullah Gülen, as the main perpetrator of the coup attempt of July 15, 2016 and the ringleader of the terrorist organization known as FETO, established a parallel state structure. The preacher, ringleader Fethullah Gülen, was constantly described by his followers within the organization with esoteric titles such as hodja effendi (revered master), imam of the universe, mahdi, reverend and messiah. The fact that Fethullah Gülen, the ringleader of the organization, became public is due to the preaching activities he started in the 1960s.

The FETO organization was referred to by its followers as cemaat (congregation), Gülen congregation, hizmet (service) movement, volunteers' movement and Fethullah Gülen congregation. Although FETO appeared before society as a religious organization disguised as a religious community, the terrorist organization took over the representation of an organization based on a caste system far beyond this situation. This is because FETO's structure, which exploits religion, is capable of creating a new understanding of religion according to the conjunctural conditions, creating a fiqh to legitimize its understanding of religion, taking a pragmatist approach as a basis, creating the image of the Companions, organizing cursing sessions and changing fatwas in accordance with the image of the terrorist organization.

FETO increased its human resources support through its militants channeled into the state's political, bureaucratic, and security mechanisms. The human capital of the terrorist organization was based on training centers, private education institutions, student houses, and student dormitories. The organization owes its mass power to its institutionalization activities in the field of press and publication. FETO tried to establish itself in the international community through its NGOs, schools abroad, dialogue activities,

and cultural activities. The terrorist organization provided financial support through banks, insurance, and financial institutions established by itself. In particular, the Turkish Confederation of Businessmen and Industrialists (TUSKON), which was established by FETO members in 2005 as an umbrella organization, paved the way for the organization’s structuring within the business world.

Towards the coup attempt of July 15, 2016, FETO applied to its militants within the TAF upon the liquidation of its structuring, which was nucleated within the state mechanism. This development led the terrorist organization to overthrow the government and bring its own structure to power. As a matter of fact, it is possible to see the concrete manifestation of this situation in the advertisement film that Zaman Newspaper started to publish in 2015 and in the cover pictures of Sızıntı Magazine published in September 2015 and May 2016.

Following these developments, a group of FETO-affiliated army officers stationed within the TAF attempted a coup on July 15. The failed coup attempt, which started at around 22.00 on Friday, July 15, was eliminated at 20.02 on Saturday, July 16. During FETO’s coup attempt, the then Prime Minister Binali Yıldırım, initially condemned the coup attempt as a guest on live broadcasts of television channels and stated that this attempt would be prevented by the Republic of Türkiye. Then, President Recep Tayyip Erdoğan’s addressing to the public through a television channel via FaceTime application mobilized the citizens. The coup attempt was eliminated within 22 hours thanks to the decisive stance of the citizens, who streamed into the main arteries of the city centers to fight against the coup plotters upon the guidance of President Recep Tayyip Erdoğan. During this struggle, 246 Turkish citizens, including 179 civilians, 62 police officers, and 5 soldiers, lost their lives, and thousands of the citizens were injured.

On July 15-16, 2016, the coup plotters attacked the Headquarters of the General Staff, the National Intelligence Organization (MIT), the Turkish Radio and Television Corporation (TRT), the Grand National Assembly of Türkiye (TBMM), Türksat Satellite Communication Cable TV and Operation Inc. (TÜRK SAT), the General Directorate of Security, and the Presidential Complex. Adil Öksüz, FETO’s army imam during the coup, was caught red-handed at the Akıncılar air base in Kazan district of Ankara. Police officers who had previously been dismissed from the General Directorate of Security due to FETO affiliation were caught red-handed in the tanks used by the coup plotters.

After the coup attempt, the parliamentary groups of the (MHP), Justice and Development Party (AK Parti), Republican People’s Party (CHP) and Peoples’ Democratic Party (HDP) issued a joint statement condemning the coup attempt in TBMM. Moreover, a Democracy and Martyrs’ Rally was organized in Yenikapı with the participation of the leaders of AK Parti, CHP, and MHP, each of whom delivered a speech on August 7, 2016. In addition, July 15 was declared as the Democracy and National Unity Day. After the suppression of the coup attempt, a State of Emergency (OHAL) was declared

by President Recep Tayyip Erdoğan on July 20, 2016 for a period of three months across the country in consultation with the National Security Council (MGK). Following this period, the State of Emergency was extended seven times in three months periods, and the period ended on July 18, 2018. During the period of the state of emergency (OHAL), around thirty Decree Laws came into force. Significant arrangements were made with the Decree Laws and FETO-affiliated public officials were dismissed from the public sector. On April 16, 2017, Türkiye participated in a referendum on the change of the governance system. After the elections held on June 24, 2018 subsequent to the referendum, the government system of the Republic of Türkiye changed to the “Presidential Government System”.

